

მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარების პრობლემები საქართველოში

კახაბერ ციმინტია
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარება განსაკუთრებულ როლს ასრულებს მოსახლეობის დასაქმებაში, საშუალო ფენის ფორმირებასა და სტაბილური ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფაში. აღნიშნულ სფეროს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება განვითარებადი ეკონომიკის ქვეყნებისათვის, რომლებიც მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის მისაღები პარამეტრების უზრუნველყოფის ამოცანის წინაშე დგანან, რაც საშუალო ფენის ჩამოყალიბების, მოსახლეობის შემოსავლების ზრდისა და უმუშევრობის შემცირების გზითაა შესაძლებელი. ანალოგიური ამოცანის წინაშე დგას საქართველოც.

XXI საუკუნეში საქართველოში განხორციელებულმა სისტემურმა და რადიკალურმა რეფორმებმა დადებითი გარემო შექმნა მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარებისთვის და ამჟამადაც აქტიურად ხორციელდება მათი განვითარების ღონისძიებები. ამასთან, მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარების მიღწეული დონე კვლავაც არასახარბიელოა. ამ სფეროში არსებულ პრობლემათა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია: დაბალი კონკურენტუნარიანობა, მწარმოებლობის დაბალი დონე, ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის სირთულე და სიძვირე, დეკლარირებული და რეალური პირობების განსხვავებულობა, მცირე ბიზნესის ფუნქციონირებისას არსებული ბიუროკრატიული ბარიერები, რეგიონებში მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარების დაბალი დონე, საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების და შესაბამისი სახელმწიფო პროგრამების ნაკლებობა.

საკვანძო სიტყვები: მიკრო ბიზნესი. მცირე ბიზნესი. ბიზნესის კლასიფიკაცია. ბიზნესის განვითარება

MICRO AND SMALL BUSINESS DEVELOPMENT PROBLEMS IN GEORGIA

Kakhaber Tsimintia
Associated Professor of Sokhumi State University

RESUME

Development of micro and small business plays a significant role in employment of the population, the middle class formation and the stable economic growth. Particular importance of this sphere is given to developing economics of the countries, which are facing the goal of ensuring the level of living and quality of the population, Which can be achieved by increasing population revenues and unemployment. Georgia faces similar problems.

Systemic and radical reforms implemented in Georgia in the XXI century have created a positive environment for micro and small business development and are now actively involved in their development activities. Moreover, The level of micro and small business development is still unfavorable. Among the problems in this field is particularly noteworthy: Low competitiveness, low level of production, difficulties in availability of finances, difference in declarations and real terms, existing bureaucratic barriers, Low level of micro and small business development in the regions, lack of information-consulting centers and relevant state programs.

* * * *

მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ნებისმიერი ქვეყნისთვის უმთავრესი მიზნის — მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის მაღალი დონის მიღწევაში. როგორც განვითარებული ქვეყნების პრაქტიკა გვიჩვენებს, უმრავლეს მათგანში ეკონომიკური ზრდის მაღალი მაჩვენებლები, საშუალო ფენის ჩამოყალიბება, უმუშევრობის დაძლევა და ზოგადად ეკონომიკური სტაბილიზაცია მჭიდრო კავშირშია მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარებასთან. ამასთან მიკრო და მცირე ბიზნესის მნიშვნელოვანი ადგილი და როლი განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში განპირობებულია არა მარტო ეკონომიკური არამედ სოციალური ფაქტორებითაც. მცირე ფირმის ფორმირება-განვითარება უპირველეს ყოვლისა, დამოკიდებულია ინდივიდის აქტიურ და თვითშემოქმედებით საქმიანობაზე. რადგანაც მიკრო და მცირე ბიზნესი საქმიანობის უნიკალური სფეროა, რომელიც

ინდივიდს აძლევს თავისი ნიჭისა და ყველა იმ უნარის გამოვლენის შესაძლებლობას, რომელიც მენარმისთვისაა დამახასიათებელი. იმ ძირითად ფაქტორებს შორის, რომლებიც მცირე ბიზნესის სპეციფიკურ როლს განაპირობებენ ეკონომიკაში განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსად მიგვაჩნია კონკურენტული გარემოს სტიმულირება-უზრუნველყოფა და კერძო ინტერესების რეალიზების გზით საშუალო ფენის ჩამოყალიბება. ამასთან აღსანიშნავია ისიც, რომ XXI საუკუნის დასაწყისისთვის, პოსტინდუსტრიული საზოგადოების თავისებურებების შესაბამისად, როდესაც განვითარების განმსაზღვრელი ფაქტორი ხდება ცოდნა, ინფორმაცია, სპეციფიკური ნიშნებიც შემოვიდა. კერძოდ, მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარებაში არსებითი როლი ინოვაციურ ხასიათს ენიჭება. ამასთან, რადგანაც დღევანდელ დინამიკურ სამყაროში სწრაფად ხდება ცვლილებები, ადგილი აქვს მცირე საწარმოების მნიშვნელოვანი რიცხოვნობის დაფუძნებას და ამავდროულად ასევე მრავალრიცხოვან ლიკვიდაციას.

XXI საუკუნის განვლილ პერიოდში საქართველოში განხორციელებულმა რადიკალურმა და სისტემურმა რეფორმებმა, როგორც საზოგადოებრივი საქმიანობის სხვა სფეროებში, ისევე ბიზნესშიაც მნიშვნელო-

ვანი დადებითი პირობების ფორმირება მოახდინე. კერძოდ, საფინანსო, საბიუჯეტო, საბაჟო, საბანკო და საგადასახადო სისტემაში განხორციელებული ცვლილებების შედეგად დაძლეულ იქნა საბიუჯეტო და ენერგეტიკული კრიზისები, შემცირდა საგადასახადო ტვირთი და გამარტივდა საგადასახადო სისტემა, გამარტივდა საბაჟო პროცედურები, ახლიდან შეიქმნა ეფექტური და მარტივი სახელმწიფო სერვისების სისტემა, მინიმუმამდე იქნა დაყვანილი კორუფცია.

სხვადასხვა ქვეყანაში ფორმის მცირე ბიზნესისადმი მიკუთვნების განსხვავებული კრიტერიუმები არსებობს. საქართველოში, სადაც აქტიურად მიმდინარეობს ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაციის პროცესი, 2018 წლამდე მცირე ბიზნეს მიეკუთვნებოდა საწარმო 20 კაცამდე დასაქმებულით და 0.5 მლნ ლარამდე წლიური ბრუნვით. ახალი მეთოდოლოგიით შემოღებულ იქნა ახალი კრიტერიუმები რომელიც ემთხვევა ევროკავშირისას და დიფერენცირებულია მიკრო, მცირე, საშუალო და მსხვილი ბიზნესი (იხ. ცხრ. 1).

განსაკუთრებით მნიშვნელოვან დადებით, თუმცა როგორც საქართველოს გამოცდილებამ აჩვენა, არასაკმარის პირობად წარმოგვიდგება ბიზნესის სწრა-

ცხრილი 1.

ევროკავშირსა და საქართველოში ბიზნესის კლასიფიკაცია ზომების მიხედვით [4. 6]

№		მიკრო	მცირე	საშუალო	მსხვილი
1	ევროკავშირი: დასაქმებულთა რიცხოვნობა (კაცი)	< 10	< 50	< 250	≥ 250
	წლიური ბრუნვა (მლნ. ევრო)	≤ 2	≤ 10	≤ 50	> 50
	აქტივები (ბალანსი) (მლნ. ევრო)	≤ 2	≤ 10	≤ 43	> 43
2	საქართველო: დასაქმებულთა რიცხოვნობა (კაცი)	< 10	10-49	50-249	> 249
	წლიური ბრუნვა (მლნ. ლარი)	≤ 2	< 12	12-60	> 60

ცხრილი 2.

მცირე ბიზნესის განვითარების მაჩვენებლები სხვადასხვა ქვეყნებში. 2015 წელი [1. 3. 5. 6]

№	ქვეყნები	საწარმოთა რიცხოვნობაში წილი %	მთლიან დასაქმებულებში წილი %	ქვეყნის მშპ-ში წილი %
1	ევროკავშირი (EU-28) (მცირე და საშუალო)	99,8	66,3	67
2	აშშ (მცირე და საშუალო)	98,3	60	52
3	ჩინეთი (მცირე და საშუალო)	99	75	59
4	იაპონია (მცირე და საშუალო)	99,2	69,5	51,6
5	სინგაპური (მცირე და საშუალო)	98,5	62,3	53
6	საქართველო (მცირე და საშუალო)	99,7	68,3	18
	საქართველო (მიკრო და მცირე)	98,1	46,4	-

ფი რეგისტრაციის შესაძლებლობა, გადასახადების სიმცირე და აღრიცხვის სიმარტივე. კერძოდ, საქართველოში მიკრო და მცირე ბიზნესის რეგისტრაცია რამდენიმე წუთშია შესაძლებელი. მცირე ბიზნესში დასაბეგრი შემოსავალი 5%-ით, ხოლო იმ შემთხვევაში კი როცა პირს აქვს ერთობლივი შემოსავლების მიღებასთან დაკავშირებული ხარჯების 60 %-ის (გარდა დაქირავებულზე დარიცხული ხელფასის ხარჯისა) დამადასტურებელი დოკუმენტი - მხოლოდ 3%-ით იბეგრება. მცირე ბიზნესის სტატუსის მქონე მენარმე პირებისთვის არიან შემოსავალი/ხარჯების აღრიცხვისგან, გარდა ხარჯების აღრიცხვის სპეციალური წყურნალის წარმოებისა. მიკრო მენარმის სტატუსის მქონე პირები კი არ იხდიან საშემოსავლო გადასახადს და თავისუფლდებიან საკონტროლო-სალარო აპარატის გამოყენების ვალდებულებიდან (იხ. ცხრ. 2).

აღსანიშნავია, რომ საწარმოთა რიცხოვნობაში და მთლიან დასაქმებულებში მცირე და საშუალო საწარმოების წილის მიხედვით საქართველოს მაჩვენებლები ემთხვევა განვითარებული ქვეყნების შესაბამის მაჩვენებლებს (ცხრილი 2). ამასთან, მცირე და საშუალო ბიზნესის წილი მშპ-ში მნიშვნელოვნად ჩამორჩება განვითარებული ქვეყნების შესაბამის მაჩვენებლებს (განვითარებულ ქვეყნებში 50%-ზე მაღალი, საქართველოში - 18%). მიკრო და მცირე ბიზნესის საწარმოთა წილი მთლიან რიცხოვნობაში ასევე მსგავსია განვითარებული ქვეყნების შესაბამისი მაჩვენებლის.

საქართველოში მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარების ძირითად სამოქმედო პროგრამას წარმოადგენს „საქართველოს მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016-2020 წლებისთვის“, რომლის ძირითად მიზნადაც განსაზღვრულია: მცირე და საშუალო საწარმოებისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა, მათი კონკურენტუნარიანობის და ინოვაციების შესაძლებლობების ამაღლება, შედეგად კი შემოსავლებისა შემოსავლების და სამუშაო ადგილების ზრდა და შესაბამისად, ინკლუზიური და მდგრადი ეკონომიკური ზრდის მიღწევა. კონკრეტულ მიზნებად კი დიფერენცირებულია: 1. 2020 წლისთვის მცირე და საშუალო საწარმოების გამოშვების ზრდა წლიურად საშუალოდ 10%-ით; 2. 2020 წლისთვის მცირე და საშუალო საწარმოებში დასაქმებულთა ზრდა 15%-ით; 3. 2020 წლისთვის მწარმოებლურობის ზრდა 7%-ით [1; გვ.23]. აღნიშნული სტრატეგიის ძირითადი ამოცანებად განსაზღვრულია: ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზრებზე მცირე და საშუალო საწარმოების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება; სამენარმეო უნარების ამაღლება და თანამედროვე სამენარმეო კულტურის დანერგვა; მცირე და საშუალო საწარმოების მოდერნიზაციის და ტექნოლოგიური გაუმჯობესების ხელშეწყობა [1; გვ.23], ხოლო პოლიტიკის სტრატეგიული მიმართულებებად: 1:საკანონმდებლო, ინსტიტუციური და სამენარმეო გარემოს გაუმჯობესება;

2: ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესება; 3: მცირე და საშუალო მენარმეობის უნარების განვითარება და სამენარმეო კულტურის ამაღლების ხელშეწყობა; 4: ექსპორტის ხელშეწყობა და მცირე და საშუალო საწარმოთა ინტერნაციონალიზაცია; 5: ინოვაციების, კვლევის და განვითარების ხელშეწყობა [1; გვ.24]. 2014 წლიდან მიკრო და მცირე ბიზნესის ხელშეწყობის მიზნით მოქმედებს სახელმწიფო პროგრამა „საწარმოე საქართველოში“.

მიუხედავად ბიზნეს-გარემოს არსებითი გაუმჯობესებისა მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარების თვალსაზრისით სიტუაცია კვლავაც პრობლემურია. შესაბამისად, კვლავაც არახელსაყრელია კონკურენტული გარემო, მაღალია უმუშევრობა და სოციალური დიფერენციაცია. საქართველოს ბიზნეს-სომბუცმენის აპარატი გამოყოფს შემდეგ TOP — 5 პრობლემას, რომელზედაც ყველაზე ხშირად მიმართავენ ბიზნესმენები: 1. სასამართლო სისტემის არაერთგვაროვანი პრაქტიკა და საქმეების განხილვის გაჭიანურება; 2. ბიუროკრატია საჯარო სექტორის საშუალო რგოლში; 3. მუნიციპალიტეტების მხრიდან შესულ განცხადებებზე კანონმდებლობით დადგენილ ვადებში პასუხის გაცემა; 4. ბიზნესისთვის ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის ნაკლებობა და ასევე, შრომის ბაზარზე კვალიფიციური კადრების სიმწირე; 5. სასოფლო-სამეურნეო მიწების პრივატიზაციის და რეგისტრაციის პროცესში წარმოქმნილი პრობლემების გამო დაკარგული ინვესტიციები [7].

მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარებაში არსებულ პრობლემებს შორის განსაკუთრებულად გვინდა აღვნიშნოთ ორი ძირითადი პრობლემა: არახელსაყრელი კონკურენტული გარემო და დაბალი მწარმოებლობა. განვითარებული მიკრო და მცირე ბიზნესი მიუთითებს კონკურენტული გარემოს არსებობაზე. თავის მხრივ, მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარებისთვის აუცილებელია ხელსაყრელი კონკურენტული ფონი. საქართველოში ამ მიმართულებით არახელსაყრელი პირობებია შექმნილი ბიზნესის წარმოებას ხელს უშლის დეკლარირებულიდან განსხვავებული რეალური პირობები, რომლებიც დამატებით სირთულეებს უქმნიან ფირმების ფუნქციონირებას. მეორეს მხრივ, მთელ რიგ დარგებში დაბალია მწარმოებლურობა. მწარმოებლურობის ცნობილი დეტერმინანტებიდან (ფიზიკური და ადამიანური კაპიტალი, ბუნებრივი რესურსები, ტექნოლოგიური ცოდნა), ერთმნიშვნელოვნად მხოლოდ ბუნებრივი რესურსების ხელსაყრელობაზე შეიძლება მივუთითოთ. ასევე მნიშვნელოვან პრობლემებად გვევლინება ფინანსებისადმი ხელმისაწვდომობის სიძვირე და სირთულე, აგრარულ სექტორში დაზღვევის სისტემის გაუმართაობა, საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების ნაკლებობა.

ამგვარად, XXI საუკუნეში საქართველოში განხორციელებულმა სისტემურმა რეფორმებმა დადებითი გარემო შექმნა მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარებისთვის და ამჟამად აქტიურად ხორციელდება

მათი განვითარების ღონისძიებები. ამასთან, მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარების მიღწეული დონე კვლავაც არასახარბიელოა. ამ სფეროში არსებულ პრობლემათა შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია დაბალი კონკურენტუნარიანობა, მწარმოებლურობის დაბალი დონე, ფინანსებზე ხელმისაწვდომობის სირთულე და სიძვირე, დეკლარირებული და რეალური პირობების განსხვავება, მცირე ბიზნესის ფუნქციონირებისას არსებული ბიუროკრატიული ბარიერები, რეგიონებში მიკრო და მცირე ბიზნესის განვითარების დაბალი დონე, საინფორმაციო-საკონსულტაციო ცენტრების და შესაბამისი სახელმწიფო პროგრამების ნაკლებობა.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარების სტრატეგია 2016-2020 წლებისთვის. http://gov.ge/files/439_54422_706524_100-1.pdf
2. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური გან-

ვითარების სტრატეგია. საქართველო 2020. http://www.economy.ge/uploads/ecopolitic/2020/saqartvelo_2020.pdf

3. Захарова Н. В., Лабудин А. В. Малое и среднее предпринимательство в европейских странах: основные тенденции развития. Ж. «Управленческое Консультирование». №12. 2017. https://sziu.ranepa.ru/images/nauka/UK_DOI/12_17/Zakharova_12_17.pdf

4. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#SME_definition

5. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_mediumsized_enterprises#Basic_structures:_employment_size_class_breakdown_in_Structural_Business_Statistics

6. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. <http://www.geostat>.

7. <http://www.bm.ge/ka/article/biznesis-top-5-problema-saqartveloshi/23602>